

TÜRK YÖNETİM KÜLTÜRÜNDE DAYANIŞMA: AHİLİK TEŞKİLATI'NIN SOSYAL VE SİYASAL YÖNLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**SOLIDARITY IN TURKISH ADMINISTRATION CULTURE: A RESEARCH ON
THE SOCIAL AND POLITICAL ASPECTS OF THE AKHISM ORGANIZATION**

Fatma OKUR ÇAKICI*

Ali YILDIRIM**

Sorumlu Yazar

Öz

Ahilik, kökenini İslam medeniyetinin fütüvvet anlayışından alan ve Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde sosyal, siyasal ve iktisadi hayatı derinden etkileyen özgün bir sivil toplum modelidir. Bu yönüyle Ahilik, üyelerine mesleki, ahlaki ve askeri eğitim veren, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan ve siyasi otoriteyle ilişkiler kurarak bir denge unsuru olan çok yönlü bir yapıya sahiptir. Özellikle Selçuklu Devleti'nin dağılması, Moğol istilası ve Osmanlı Devleti'nin kurulması gibi kritik dönemlerde Anadolu'da toplumsal düzenin korunması ve şehir hayatının canlandırılmasında oynadığı önemli roller, Ahilik Teşkilatı'nın Türk yönetim tarihindeki siyasal ve toplumsal yönünü ortaya koymaktadır. Ayrıca Ahiliğin, yamak-çırak-kalfa-usta hiyerarşisine dayalı mesleki eğitim rolü de bulunmaktadır. Bu rol Ahiliğe, bireylere sanatı öğretmek, dürüstlük, kardeşlik ve topluma hizmet bilincini kazandırmak açılarından toplumsal dayanışma davranışını kazandırmıştır. Diğer taraftan Türk yönetim geleneğini yansıtan en temel unsurlardan biri de dayanışma anlayışıdır. Tarih boyunca, çözülmesi güç sorunlarla karşılaşıldığında veya toplumsal kalkınma hedeflerine ulaşılmaya çalışıldığında dayanışmanın gerekliliği her zaman vurgulanmıştır. Dolayısıyla dayanışma Türk yönetim kültürünün temel dinamiklerinden biri haline gelmiştir. Türk yönetim kültürü açısından pek çok soruna çözüm getiren dayanışma kavramını, Ahilik Teşkilatı'nın siyasal ve toplumsal rolleri üzerinden incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, fütüvvet ahlakının Ahilik Teşkilatı aracılığıyla nasıl bir meslek etiğine ve toplumsal dayanışma ilkesine dönüştüğü ele alınmaktadır. Çalışmada Ahilik Teşkilatı'nın tarihsel süreçteki toplumsal ve siyasal işlevleri, alan yazın taraması ve doküman inceleme yöntemi aracılığıyla araştırılmıştır. Bulgular, Ahilik Teşkilatı'nın sosyal ve siyasal yönlerinin, Türk yönetim kültüründe dayanışma ilkesine dönüştüğünü, teşkilatın kurumsal niteliğini kaybetmesiyle faaliyet alanındaki dayanışma anlayışında değişimlerin yaşandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Yönetim Kültürü, Ahilik Teşkilatı, Sosyal ve Siyasal Dayanışma

Araştırma Makalesi / Künye ÇAKICI, Okur Fatma, YILDIRIM Ali . “Türk Yönetim Kültüründe Dayanışma: Ahilik Teşkilatı'nın Sosyal ve Siyasal Yönleri Üzerine Bir Araştırma”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 117 (Mart 2026), s 43-60.

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, fatmaokur80@hotmail.com, ORCID: 000-0003-3708-399X.

** Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetim, aliylildirim@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1400-8121.

Abstract

Akhism, is a unique civil society model that takes its roots from the futuwwa understanding of Islamic civilization and deeply influenced the social, political and economic life in Anatolia during the Seljuk and Ottoman periods. In this respect, Akhism has a multifaceted structure that provides its members with professional, moral and military training, ensures social integration and acts as a balancing element by establishing relations with political authority. Especially, the important roles it played in preserving social order and revitalizing urban life in Anatolia during critical periods such as the disintegration of the Seljuk State, the Mogol invasion and the establishment of the Ottoman State reveal the political and social aspect of the Akhism Organization in the history of Turkish administration. In addition, Akhism also has a vocational training role to have based on the hierarchy of apprentice-skilled-master. This role has brought social solidarity behavior to Akhism in terms of teaching individuals art as well as giving them the awareness of honesty, brotherhood and service to society. On the other hand, one of the most fundamental elements reflecting the Turkish management tradition is the understanding of solidarity. Throughout history, the need for solidarity has always been emphasized when faced with difficult problems or when seeking to achieve social development goals. Therefore, solidarity has become one of the fundamental dynamics of Turkish management culture. In this study, which aims to examine the concept of solidarity, which provides solutions to many problems in terms of Turkish administrative culture, through the political and social roles of the Akhism Organization, discussed how the futuwwet morality turned into a professional ethic and a principle of social solidarity through the Akhism Organization. In the study, the social and political functions of the Akhism Organization in the historical process were investigated through literature review and document review method. The findings show that the social and political aspects of the Akhism Organization have transformed into a principle of solidarity in the Turkish administrative culture, and that as the organization lost its institutional nature, there have been changes in the understanding of solidarity in its field of activity.

Key Words: Turkish Management Culture, Akhism Organization, Social and Political Solidarity

Giriş

Toplumsal varoluşun ve devlet aygıtının devamlılığının ardındaki en temel dinamiklerden biri, o toplumu oluşturan bireyler, gruplar ve sınıflar arasındaki manevi ve maddi bağların ördüğü dayanışma kültürüdür. Bu kültür, özellikle medeniyetlerin büyük buhranlarla, siyasi çalkantılarla ve sosyal çözümlerle imtihan edildiği tarihsel dönemlerde bir can simidi vazifesi görmektedir. Devlet otoritesinin zayıfladığı, toplumsal normların aşıldığı ve geleceğe dair belirsizliğin hâkim olduğu anlarda, toplumun kendi iç dinamiklerinden doğan, ahlaki bir zemin üzerinde yükselen ve bireyleri birbirine kenetleyen kurumlar, yalnızca o toplumun hayatta kalmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda gelecekte kurulacak yeni ve daha sağlam bir nizamın da mayasını oluşturur. Bu yönüyle Türk yönetim tarihi, kurumsal tecrübeler açısından zengin bir birikime sahiptir. XIII. Yüzyılda Anadolu’da ortaya çıkan Ahilik Teşkilatı da bu birikimin bir ürünüdür. Ahilik, basit bir mesleki lonca teşkilatının çok ötesinde, kendi çağının zorlu koşullarına karşı geliştirilmiş, ekonomik, sosyal, ahlaki, askeri ve siyasi boyutları olan özgün bir sivil toplum ve dayanışma modeli olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır.

Türk yönetim kültürünün merkezinde yer alan dayanışma olgusunun tarihsel bir tezahürü olarak, Ahilik Teşkilatı’nı özellikle sosyal ve siyasal yönleriyle derinlemesine analiz etme amacı taşıyan bu çalışmada temel sorunsal, Ahiliğin bir meslek etiği ve esnaf birliği olmanın ötesine geçerek, Anadolu’da toplumsal bütünleşmeyi ve siyasi istikrarı sağlayan bir mekanizma olarak nasıl işlev gördüğüdür. XIII. Yüzyıl Anadolu coğrafyası, bu sorunsalın doğuşuna zemin hazırlayan son derece travmatik

bir tarihsel kesite tanıklık etmiştir. Bir yanda Haçlı Seferleri'nin neden olduğu tahribat, diğer yanda ve daha önemlisi, doğudan gelen ve medeniyetleri yerle bir eden Moğol istilasının neden olduğu büyük kaos, Anadolu Selçuklu Devleti'nin merkezi otoritesini temelden sarsmıştır. Köseadağ Savaşı (1243) sonrası siyasi birliğin fiilen ortadan kalktığı, beyliklerin birer birer bağımsızlık mücadelesine girdiği, Moğol valilerinin ağır vergilerle halkı ezdiği ve şehirlerde can ve mal güvenliğinin kalmadığı bu ortam, büyük bir toplumsal çözülme ve beraberinde getirmiştir. Bu kargaşa ortamına, Horasan ve Maverâünnehir bölgelerinden Moğol mezaliminden kurtulup gelen on binlerce Türkmen, kendi göçebe kültürleriyle Anadolu'nun yerleşik şehir kültürü arasında bir uyum sorunu yaşamışlardır. Bu yeni gelen kitlelerin şehir hayatına entegre edilmesi, onlara yeni bir kimlik ve geçim kaynağı sunulması ve yerli Bizans unsurları karşısında tutunmalarının sağlanması, dönemin çözülmesi gereken en acil sosyal sorunları olmuşlardır (Çağatay, 1982, 432; Eflaki, 1986, 31; Werner, 1986, 100; Köprülü, 1991, 86-91; Erdem, 2008, 3-4).

Ahilik Teşkilatı, Anadolu'nun içinden geçtiği çalkantılı dönemde toplumsal yaraları sarmak ve nizamı yeniden tesis etmek gayesiyle Ahi Evran öncülüğünde kurulmuş köklü bir yapıdır. Teşkilatın manevi harcı, İslam medeniyetinin derinliklerinden süzülüp gelen; özünde cömertlik, yiğitlik ve kardeşlik gibi yüksek erdemleri barındıran Fütüvvet anlayışıyla karılmıştır. Kökleri 'fetâ' yani yiğitlik kavramına uzanan ve zamanla olgun insanı yetiştirmeyi amaçlayan bir ahlak mektebine dönüşen Fütüvvet, Abbasi Halifesi Nasır li-Dinillah devrinde kurumsallaşarak tüm İslam coğrafyasına yayılmıştır. Ancak bu kadim gelenek, Anadolu topraklarında Ahi Evran'ın dehasıyla yeniden yorumlanmış ve bambaşka bir hüviyet kazanmıştır. Ahi Evran, İslam'ın evrensel ahlak ilkelerini, Türk töresinin "Alplik" ve "Akıllık" gibi kadim değerleriyle mayalayarak Anadolu'ya özgü muazzam bir sentez ortaya koymuştur. Bununla birlikte Ahilik geleneği bir meslek erbabı olmayı ahlaki tekamülün zorunlu bir parçası kabul etmektedir (Çağatay, 1974, 46-56). Bu sentezi özgün kılan en temel husus, Fütüvvetin teorik ahlak öğretisini, hayatın tam merkezine, bireylerin yaşam alanlarına, çarşıya ve pazara indirmesidir. Böylece Ahilik, ahlaki ilkelerle donatılmış zanaatkârın tezgâhında, tüccarın dükkânında hem gündelik hayatın içinde hem de iş yaşamında helal kazanç, kaliteli üretim ve müşteri memnuniyeti gibi ilkelerle birleşerek yaşayan bir iş ahlakına dönüşmüştür.

Bu araştırmada, Ahiliğin söz konusu özgün yapısı merkeze alınarak, onun sosyal ve siyasal dayanışmadaki rolü irdelenmiştir. Sosyal dayanışma bağlamında, teşkilatın yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisine dayanan mesleki eğitim modelinin, bireyleri nasıl hem bir "altın bilezik" sahibi yaptığı hem de onları bir ahlak potasında eriterek topluma yararlı bireyler haline getirdiği incelenmiştir. Ahi zaviyelerinin sadece birer misafirhane değil, aynı zamanda birer eğitim merkezi, kültür ocağı ve sosyal yardımlaşma kurumu olarak işlevleri ele alınmıştır. Üyelerinin hastalık, yaşlılık veya işsizlik gibi zor zamanlarında devreye giren ve bir sosyal güvenlik sistemi niteliği taşıyan "Orta Sandığı" gibi uygulamaların, teşkilat içindeki kardeşlik bağlarını nasıl perçinlediği ve toplumsal barışa ne gibi katkılar sunduğu tartışılmıştır. Siyasal dayanışma açısından ise, Ahiliğin merkezi otoritenin zayıfladığı anlarda nasıl bir güç odağına dönüştüğü üzerinde durulmuştur. Ahilerin, Moğol valilerine ve yerel zorbalara karşı şehirlerin güvenliğini sağlaması, kendi içlerinden yöneticiler (Ahi Baba) seçerek adeta birer şehir devleti gibi hareket etmeleri ve bu yolla kamusal düzeni ayakta tutmaları, teşkilatın siyasi yönünün en belirgin kanıtlarıdır. Dahası, Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş sürecinde, Osman Gazi'nin kayınpederi olan Ahi lideri Şeyh Edebalı örneğinde görüldüğü gibi, Ahilerin yeni devlete hem askeri

hem de manevi destek vererek nasıl kurucu bir rol oynadıkları, araştırmanın temel odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Ahilik, sadece pasif bir toplum kurumu değil, aynı zamanda aktif, dönüştürücü ve devlet kuran bir siyasi aktör olarak konumlandırılmıştır. Çalışma, Ahiliğin tarihsel serüvenini, temel felsefesini, sosyal ve siyasal fonksiyonlarını bütüncül bir bakış açısıyla analiz ederek, Türk yönetim kültüründeki dayanışma mirasının köklerini, Ahilik geleneğinin sosyal ve siyasal yönlerinin nasıl dayanışma ilkelerine dönüştüğünü, bu mirasın günümüz için taşıdığı potansiyel anlamları, Ahilik geleneğinin taşıdığı izler ile dayanışma ruhunun diri tutulması için günümüzde yapılması gerekenlerin neler olduğunu tespit etmeyi ve ilgili sorunlara ilişkin çözüm önerilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1. Ahilik Teşkilatının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreci

Türk-İslam medeniyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik dokusunu şekillendiren en özgün ve etkili kurumlardan biri olan Ahilik Teşkilatı, 13. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyılın başlarına kadar Anadolu coğrafyasında varlığını sürdürmüş, çok yönlü bir oluşumdur (Çağatay, 1974, 3). Kökenlerini İslam dünyasında gelişen ve yiğitlik, cömertlik, fedakârlık gibi erdemleri temel alan Fütüvvet geleneğinden almakla birlikte (Akça, 2003, 210; Aslantürk, 2021, 36) Ahilik, Anadolu'nun kendine özgü sosyal, siyasi ve ekonomik şartları içerisinde, Türklerin kültürel değerleriyle yoğrularak milli bir kimlik kazanmış ve çalışanlar örgütü olarak tezahür etmiştir (Çağatay, 1982, 425; Akça, 2003, 211). Bu teşkilat, basit bir meslek örgütlenmesinin çok ötesinde, üyelerini yamaklıktan ustalığa uzanan titiz bir hiyerarşi içinde hem mesleki hem de ahlaki olarak yetiştiren bir terbiye ocağı (Kaya, 2013, 44), toplumda düzeni, sosyal adaleti ve dayanışmayı tesis eden bir sosyal siyaset kurumu (Uçma, 2011, 164), ve hatta merkezi otoritenin zayıfladığı buhranlı dönemlerde siyasi ve askeri fonksiyonlar üstlenen dinamik bir sivil toplum gücü olmuştur (Taeschner, 1972, 21).

Ahilik kurumunun tarihsel kökenlerini ve ortaya çıkışını anlamak, öncelikle isminin etimolojisini, Fütüvvet geleneğiyle olan organik bağı ve 13. yüzyıl Anadolu'sunun kendine özgü sosyo-politik koşullarını kavramayı gerektirmektedir. “Ahi” kelimesinin menşei üzerine iki temel görüş bulunmaktadır. Yaygın kabul gören ilk görüşe göre kelime, Arapçada “kardeşim” anlamına gelen “ahî” (أخي) sözcüğünden türemiştir. Bu görüş, teşkilatın temelindeki kardeşlik ve ülfet ruhunu yansıtmaları bakımından oldukça anlamlıdır. Diğer taraftan kelimenin kökeni Eski Türkçede “eli açık, cömert, yiğit” gibi anlamlara gelen “akı” sözcüğüne dayandırılmaktadır (Taeschner, 1972, 230; Çağatay, 1974, 3; Kaşgari, 2007, 146). Bu yaklaşıma göre, Anadolu Türkçesinde zamanla “k” sesinin yumuşayarak “h” sesine dönüşmesiyle “akı” kelimesi “ahi” şeklini almıştır (Akça, 2003, 210; Atılğan, 2022, 61). Her iki etimolojik açıklama da Ahiliğin temel felsefesini oluşturan cömertlik, yiğitlik ve kardeşlik gibi erdemlerle bir uyum içindedir.

Ahiliğin felsefi ve ahlaki altyapısını, İslam dünyasında kök salmış olan Fütüvvet geleneği oluşturmaktadır. Fütüvvet, etimolojik olarak yiğitlik, gençlik, cömertlik ve mertlik gibi üstün ahlaki vasıfları ifade eden bir kavramdır (Çağatay, 1974, 5). Bu gelenek, İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren varlığını sürdürmüş, fakat gerçek mana derinliğini ve sistemsel yapısını özellikle mutasavvıfların katkılarıyla kazanmıştır. Mutasavvıflar, fütüvveti hamasi bir kahramanlıktan ziyade, fevkalade dürüstlük, fedakârlık, Allah (c.c) korkusu, cömertlik ve bağışlayıcılık gibi erdemlerle donatmışlardır. Fütüvvet geleneğinin kurumsallaşmasındaki en önemli dönüm noktası ise 12. yüzyılın sonlarında Abbasi Halifesi en-Nâsır li-Dinillâh'ın (1180-1225)

dağınık haldeki fütüvvet birliklerini tek bir çatı altında toplamasıdır (Akça, 2003, 210-211). Halife Nâsır, kendisi de bir fütüvvet şeyhinin elinden şed kuşanarak bu teşkilata katılmış ve onu merkezi, hiyerarşik ve ahlaki kaideleri olan resmi bir devlet kurumuna dönüştürmüştür (Atılğan, 2022, 61; Gündüz vd., 2012, 28-29). Bu dönemde Ahi Evran'ın hocası ve kayınpederi olan Evhadüddin-i Kirmânî gibi fütüvvet erbabı şeyhler Anadolu'ya gelerek bu hareketin yayılmasına öncülük etmişlerdir (Taeschner, 1972: 229-230).

Ahilik, Anadolu'nun kendine has sosyo-ekonomik bir zorunluluğunun sonucu olarak, çalışanları, esnaf ve sanatkârları merkezine alan bir örgütlenme modeli olarak ortaya çıkmıştır. Bu zorunluluğun temelinde, 13. yüzyıl başlarında Moğol istilasının neden olduğu büyük siyasi kaos ve sosyal çöküntü yatmaktadır. Cengiz Han liderliğindeki Moğol ordularının Türkistan, Horasan ve İran'daki medeniyet merkezlerini yakıp yıkması, tarihin en büyük göç dalgalarından birini tetiklemiştir (İnalçık, 2010, 72). Bu göç dalgasıyla Anadolu'ya gelenler arasında, sadece göçebe aşiretler değil, aynı zamanda şehirli, yerleşik hayata alışkın, önemli bir kısmı esnaf ve sanatkâr olan kalabalık Türkmen kitleleri de bulunmaktaydı (Arı, 2008, 42). Ancak Anadolu'ya yeni gelen bu Türk esnaf ve sanatkârlar, hem Moğol zulmünden kaçan yoksul halkın ihtiyaçlarını karşılamak hem de uzun süredir bölgede ticaret ve sanatı elinde tutan yerli Rum ve Ermeni esnafla rekabet etmek zorunda kalmışlardır. Bu çetin rekabet ortamında ayakta kalabilmek ise aralarında sıkı bir iş birliği, dayanışma ve örgütlenme ile mümkündü (Ekinci, 1990, 16). İşte bu sosyo-ekonomik mecburiyet, ahlaki ve dini kuralları fütüvvetnamelerde zaten mevcut olan Ahilik Teşkilatı'nın doğuşuna ve hızla yayılmasına zemin hazırlamıştır.

Bu muazzam örgütlenmenin liderliğini ve kuruculuğunu ise asıl adı Şeyh Nâsırüddin Ebu'l-Hakâyık Mahmud bin Ahmed el-Hoyî olan ve Ahi Evran-ı Velî olarak tanınan bilge şahsiyet üstlenmiştir (Erdem, 2019, 212). İran'ın Hoy kasabasında doğan ve dönemin önde gelen alimlerinden ilim tahsil eden Ahi Evran, hem bir deri işçisi (debbağ) olması bakımından zanaatkâr, hem de ilimde önde gelen derin bir mutasavvıfı (Atılğan, 2022, 62). 1205 yılında hocası Evhadüddin-i Kirmânî ile birlikte Bağdat'tan Anadolu'ya gelmiş ve ilk olarak Kayseri'ye yerleşmiştir (Şahin, 2021, 21). Ahi Evran, burada dağınık haldeki esnafı bir araya getirerek Ahilik Teşkilatı'nın temellerini atmıştır. Aynı zamanda halkı örgütlemekteki üstün başarısı sayesinde debbağlık dahil olmak üzere 32 farklı esnaf ve sanatkâr kolunun “pîri” ve lideri olarak kabul edilmiştir (Düşükcan ve Başdaş, 2019, 868). Onun vizyoner liderliği altında Ahilik, sadece esnaf arasında bir dayanışma ağı kurmakla kalmamış, aynı zamanda üyelerine mesleki, ahlaki, askeri ve dini eğitimler veren, kalite kontrolü yapan, fiyatları düzenleyen ve sosyal yardım faaliyetlerinde bulunan kapsamlı bir kuruma dönüşmüştür (Ceylan, 2012, 24).

2. Fütüvvet Anlayışı ile Ahilik Geleneği İlişkisi

Türk-İslam medeniyetinin sosyal ve iktisadi hayatını şekillendiren en önemli kurumlardan biri olan Ahilik, köklerini İslam dünyasında ortaya çıkan Fütüvvet anlayışından almaktadır. Fütüvvet, kelime olarak “gençlik, yiğitlik, cömertlik” gibi anlamlara gelen “fetâ” kökünden türemiştir (Bayram, 2012, 84). Terim olarak ise İslam'ın bütün ahlak esaslarını bünyesinde barındıran, kişinin nefesine hâkim olması, cömertlik, fedakârlık, alçakgönüllülük, affedicilik ve her durumda başkalarına yardım etme gibi erdemleri içeren yüksek bir ahlak yolunu ifade etmektedir (Demirci, 1993, 44). Bu anlayış, sadece bireysel bir erdemlilik hali olmayıp, aynı zamanda toplum

yararına çalışanların oluşturduğu sosyal bir teşkilatlanmayı yansıtmaktadır (Ekinci, 1990, 16). Fütüvvet düşüncesi, özellikle tasavvuf çevrelerinde gelişmiş ve ideal insan tipini (insan-ı kâmil) yetiştirmeyi amaçlamıştır (Akça, 2003, 211). Fütüvvet ilkeleri, “fütüvvetnâme” adı verilen eserlerde toplanarak nesilden nesile aktarılmıştır (Tatlılıoğlu, 2012, 75). Ahilik ise, XIII. yüzyılda Anadolu’da Ahi Evran tarafından kurulmuş, Fütüvvet anlayışının Türk-İslam senteziyle yoğrulmuş ve esnaf-sanatkâr teşkilatı olarak kurumsallaşmış şeklidir (Bayram, 2012, 84). Ahilik, sadece bir meslek örgütlenmesi değil, aynı zamanda üyelerini ahlaki, sosyal, kültürel, dini ve askeri alanlarda da yetiştiren çok yönlü bir okuldur (Çakmak, 2014, 147). Temelinde helal kazanç, kaliteli üretim, tüketici haklarına saygı, sosyal dayanışma ve adalet gibi ilkeler bulunan Ahilik, toplumda olumlu bir imajın oluşmasını sağlamıştır (Akçacı ve Özdemirci, 2014, 41). Ahilik, Moğol istilasından sonra Anadolu’ya göç eden Türkmenlerin yerleşik hayata geçmesinde, şehir hayatına adapte olmasında ve gayrimüslim esnafa rekabet edebilmesinde de hayati bir rol oynamıştır (Demir, 1998, 9). Teşkilat, yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi içinde mesleki eğitimi sistemleştirmiş, aynı zamanda Ahi zaviyelerinde verilen eğitimlerle üyelerinin manevi ve ahlaki gelişimini de sağlamıştır (Ünsür, 2020, 316). Temelinde fütüvvet ve tasavvuf anlayışı bulunan Ahilik, verilen eğitimlerle Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında, toplumsal barışın ve düzenin tesisinde kilit bir rol oynamıştır. Bu anlayış daha sonra uzun yıllar devam edecek olan devlet yönetim geleneğinin de temelini oluşturmuştur.

İlgili literatür incelendiğinde Fütüvvet ve Ahiliğin aynı ahlaki kökenden beslendikleri, aynı amaca hizmet ettikleri ve birbirinin tamamlayıcısı oldukları görülmektedir (Aksoy, 2018, 21; Demir, 1993, 90). Ahilik Teşkilatı’nın manevi altyapısını Fütüvvet ahlaki teşkil etmekle birlikte, bu kurumun Anadolu’da kazandığı çok katmanlı fonksiyonlar, onu Türk-İslam medeniyetine özgü bir yapıya dönüştürmüştür. Ahilik, Anadolu’nun sosyo-politik koşullarının bir ürünü olarak ortaya çıkmış; esnaf ve zanaatkarları örgütleyen yapısının yanı sıra siyasi ve askeri alanlarda da rol üstlenmiş; kendine has ilkeleri, kurumsal hiyerarşisi, değerleri ve mesleki ilerleme sistemiyle otonom bir kurum görünümündedir (Tatlılıoğlu, 2012, 75). Bu bağlamda Ahiliğin, alt yapı yönüyle Fütüvvet ile benzer yanları olduğu gibi farklılıkları da bulunmaktadır. Ahiliğin, Fütüvvet sistemi ile benzerlikleri şu şekilde sıralanabilir:

Ahlaki Temel: Her iki kurumun da ahlaki temelini fütüvvetnâmelerde belirtilen ilkeler oluşturmaktadır. Dürüstlük, cömertlik, kardeşlik, alçakgönüllülük, misafirperverlik ve başkalarına yardım etme gibi erdemler hem fütüvvet ehlinin hem de Ahinin vazgeçilmez özellikleridir. Ahiliğin anayasasını oluşturan fütüvvetnâmeler, barındırdığı özellikler ile ideal insan arayışında asil ve tam manası ile kâmil insanı ortaya çıkarmaktadır (Bayram, 1994, 295).

- *Tasavvufî Boyut:* Her ikisi de tasavvuftan derin izler taşımaktadırlar. Amaçları, sadece mesleki veya sosyal bir dayanışma sağlamak değil, aynı zamanda “insan-ı kâmil” yani olgun insan yetiştirerek bireyin manevi gelişimini de tamamlamaktır.
- *Kardeşlik Anlayışı:* Her iki yapının temelinde de kan bağına dayanmayan, inanç ve yol arkadaşlığına dayalı güçlü bir kardeşlik (uhuvvet) anlayışı bulunmaktadır. “Ahi” kelimesinin “kardeşim” anlamına gelmesi bu bağın en somut göstergesidir.

Ahiliğin her ne kadar Fütüvvet anlayışından geliştiği ifade edilse de oluşum ve faaliyetler yönüyle kendisini farklı kılan özellikleri de bulunmaktadır. Bu özellikler ise şu şekilde ifade edilmiştir:

- *Mesleki Zorunluluk:* Fütüvvet ile Ahilik arasındaki en temel fark, mesleki zorunluluktur. Fütüvvet ehli olmak için belirli bir meslek veya sanat sahibi olma şartı yoktur; fütüvvet daha çok kişisel erdemlere dayalı genel bir ahlaki duruştur. Buna karşın Ahilik, bir esnaf ve sanatkâr teşkilatıdır ve Ahi olabilmek için mutlaka bir meslek sahibi olmak ve o mesleği icra etme zorunluluğu bulunmaktadır (Çağatay, 1974, 54; Marşap, 2023, 1953).
- *Teşkilat Yapısı:* Fütüvvet, daha çok gevşek bir örgütlenme ve gönüllülük esasına dayalı bir gençlik hareketi iken (Şehitoğlu, 2020, 155), Ahilik, yamak-çırak-kalfa-usta şeklinde sıralanan, belirli törenlerle kademeler arasında geçişin sağlandığı, kendine özgü kuralları ve hiyerarşisi olan sistemli bir teşkilattır (Tekin, 2006, 223).
- *Ekonomik ve Sosyal Fonksiyonlar:* Ahilik, Fütüvvet'ten farklı olarak, kendine özgü ekonomik ve sosyal fonksiyonlara sahiptir. Üretim standartlarını belirlemesi, fiyat kontrolü yapması (narh sistemi), tüketici haklarını koruması ve üyelerinin sosyal güvenliğini sağlayan "Orta Sandığı" gibi uygulamalar, Ahiliği Fütüvvet'ten ayıran ve onu özgün bir sosyo-ekonomik kurum haline getiren özelliklerdir (Ustakara, 2019, 1173).
- *Türk Kültürüne Özgünlük:* Ahilik, Fütüvvet'in ahlaki ve manevi zemininden doğmuş ancak Anadolu'nun sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikleri içinde kendine has bir yapıya bürünerek mesleki anlamda organize olmuş fonksiyonel bir Türk kurumu olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Ahilik, Anadolu coğrafyasının kimliğini şekillendiren kurucu bir güç olarak; yalnızca Türkleşme sürecini hızlandırmakla kalmamış, aynı zamanda Türk kültür ve medeniyetini geliştirmiş, dil ve edebiyatına yeni bir alan açmıştır (Barkan, 1942, 292; Akdağ, 1979, 63; Cahen, 1979, 198). Ayrıca kadim gelenek ve töreleri koruma altına alırken, özgün bir sanat zevkiyle birlikte günümüze dek uzanan sağlam bir ticaret ahlakının da temellerini atmıştır.

3. Ahilik Teşkilatı'nın Türk Toplumundaki Dayanışma Kültürünü Şekillendirmesi ve Sosyal-Siyasal Yansımaları

Ahilik Teşkilatı'nın Türk yönetim ve toplum tarihindeki en kalıcı mirası, şüphesiz ki kurumsallaştırdığı ve nesiller boyu yaşattığı derin dayanışma kültürüdür. Bu dayanışma, sadece üyeler arası ekonomik bir iş birliği olmanın ötesinde, ahlaki, sosyal, manevi ve eğitsel bağlarla örülmüş bütüncül bir yaşam felsefesini ifade etmektedir. Teşkilatın bu çok katmanlı dayanışma yapısı, hem kendi içindeki hiyerarşik düzeni ve sosyal güvenlik mekanizmalarını şekillendirmiş hem de toplumun geneline yayılarak sosyal ve siyasal hayatta önemli yansımalar bulmuştur.

3.1. Ahiliğin, Siyasal Yapı ve Dayanışma ile İlişkisi

Ahilik Teşkilatı, ortaya çıktığı Anadolu Selçuklu Devleti döneminden itibaren sosyal ve siyasal hayatta derin ve kalıcı izler bırakmıştır. Özellikle 1243 Köseadağ Savaşı'nda Moğollara karşı alınan ağır yenilgi sonrası Selçuklu merkezi otoritesinin çöküşe geçmesi, Anadolu'da büyük bir siyasi boşluk ve anarşi ortamını beraberinde getirmiştir (Özerkmen, 2004, 72). Bu buhranlı dönemde, devletin asayışı ve idari fonksiyonları yerine getiremediği şehir ve kasabalarda Ahiler, organize ve disiplinli yapıları sayesinde yönetimi fiilen devralmışlardır (Akça, 2003, 211). Böylece Ahi birlikleri, bulundukları yerlerde asayışı sağlamış, halkın can ve mal güvenliğini

temin etmiş ve idari işleri yürütmüşlerdir. Bu durum, Ahiliğin sadece bir esnaf örgütü olmadığını, aynı zamanda gerektiğinde siyasi ve askeri sorumluluklar üstlenen bir sivil toplum gücü olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesine çıktığı dönemde Anadolu uç beylikleri, Türk ve İslam dünyasının dört bir yanından akıp gelen muazzam bir kültür ve medeniyet birikimiyle dolup taşmaktaydı. İran, Kırım ve Mısır'ın ilim meclislerinden gelen âlimler ile Selçuklu ve İlhanlı saraylarının tecrübeli bürokratları, bu topraklarda filizlenen yeni devletin harcını karıyorlardı. Bu entelektüel zümrenin yanı sıra, kökleri İslam öncesi Türk bozkır kültürüne uzanan ve “Gaziyan-ı Rum” yahut “Alp-Erenler” namıyla anılan cengâverler, gaza kılıcını kuşanmışlardı; ki Osman Gazi'nin yoldaşlarının birçoğunun “Alp” unvanını taşıması, bu köklü mirasın en somut nişanesidir. Şehirlerde iktisadi ve sosyal nizamı sağlayan “Ahiyan-ı Rum” teşkilatının yanı sıra, halk arasında “Horasan Erenleri” veya “Abdalan-ı Rum” olarak bilinen dervişler de bu tablonun ayrılmaz bir parçasıydı. Kendilerine has halleri, cezbe dolu tavırları ve kendi adlarına dünyayı önemsemeyen garip meşrepleriyle tanınan bu dervişler, sadece tekkelerde değil, en çetin savaş meydanlarında da Osmanlı sultanlarının yanı başında saf tutmuş; devletin kuruluşuna hem dualarıyla hem de kılıçlarıyla omuz vermişlerdir (Barkan, 1942, 282). Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde Ahiliğin oynadığı rol de, beyliğin küçük bir uç beyliğinden bir cihan imparatorluğuna dönüşmesindeki en temel dinamiklerden biri olarak kabul edilmektedir (Arı, 2008, 46). Söğüt ve Domanıç bölgesinde tarih sahnesine çıkan Osmanlılar, hem Bizans'a karşı yürüttükleri gaza faaliyetleri için askeri ve manevi desteğe hem de beyliğin sosyal ve ekonomik altyapısını kuracak organize bir güce şiddetle ihtiyaç duymaktaydılar. İşte bu noktada Ahiler, Osmanlı Beyliği için hayati bir müttefik ve destek unsuru olmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin manevi kurucusu kabul edilen Şeyh Edebali'nin bir Ahi şeyhi olması ve kızı Bala Hatun'u Osman Gazi ile evlendirmesi, bu ittifakın en somut ve en güçlü göstergesi olarak görülmektedir. Bu evlilik, Ahiler ile Osmanlı hanedanı arasında güçlü bir akrabalık ve ittifak bağı kurarak, Ahilerin tüm askeri, ekonomik ve sosyal gücünün Osmanlı Beyliği'nin hizmetine girmesini sağlamıştır (Güllülü, 1992, 87).

Ahiler, bir yandan “Alp-eren” ve “Gazi” kimlikleriyle fetihlere katılarak beyliğin askeri gücünü artırmışlar, diğer yandan teşkilatçı yetenekleri ve esnaf kimlikleriyle fethedilen şehirlerin imarını, iskanını ve ekonomik hayatın canlanmasını sağlamışlardır (Demir, 2000, 222). Kuruluş döneminde birçok vezir, kadı ve komutan Ahi kökenliydi; Orhan Gazi döneminin ünlü veziri Çandarlı Kara Halil Paşa bunun en bilinen örneğidir (Andaç, 1993, 3). Osmanlı padişahları da bu teşkilata büyük bir saygı duymuş ve bizzat üye olarak desteklerini göstermişlerdir. Orhan Gazi'nin “ihtiyarüddin” unvanını kullanan bir Ahi olduğu tarih kaynaklarında geçmektedir (Arı, 2008, 49).

Osmanlı Devleti'nin, merkezîyetçi bir imparatorluk yapısına kavuşmasıyla birlikte, Ahiliğin siyasi ve askeri fonksiyonları kademeli olarak değişime uğramıştır. Devletin kurumlarının tam anlamıyla yerleşmesi ve bürokrasinin güçlenmesiyle Ahilik, kuruluş dönemindeki siyasi-askeri kimliğinden sıyrılarak, “Lonca” adı verilen tamamen mesleki bir esnaf örgütlenmesine dönüşmüştür (İnalçık, 2003, 158). 18. yüzyıllardan itibaren ise, imparatorluk sınırları içindeki gayrimüslim tebaanın sanat ve ticaret hayatındaki rollerinin artması, sadece Müslümanların üye olabildiği Ahilik kurallarının sürdürülmesini zorlaştırmıştır. Bu durum, din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin tüm sanatkarları kapsayan ve “Gedik” olarak bilinen belirli bir sanat veya mesleği icra etme hakkını ve tekeli ifade eden bir imtiyaz ve ruhsat sistemi

modelinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. 15. yüzyıldan itibaren dönemin şartları gereği Ahilik'ten Lonca yapısına dönüşen bu teşkilatlar, 17. yüzyıldan sonra manevî ve tasavvufî derinliklerini kaybetmeye başlamıştır. Bu süreç onları “gedik” sistemi üzerinden dış etkilere açık hale getirmiş ve kurumsal özerkliklerini zedelemiştir. Sultan Abdülmecid'in 17 Haziran 1861 tarihli fermanıyla gediklerin lağvedilmesi, zaten işlevini yitirmekte olan bu sistemin sonunu hazırlayan en önemli adımlardan biri olmuştur. Netice itibarıyla, siyasal, sosyal ve askeri alanlardaki rollerini tamamen kaybeden bu kurumlar, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte varlıklarını ekonomi kurumları olarak farklı isimlerle devam ettirmişlerdir (Çağatay, 1974, 126-130).

3.2. Ahiliğin Sosyal Yapı ve Dayanışma ile İlişkisi

Ahilik Teşkilatı, Anadolu'da iktisadi hayatı salt bir kazanç ve üretim faaliyeti olarak görmemiş, onu ahlaki bir temel üzerine inşa ederek sosyal dayanışma mekanizmalarıyla tahkim etmiştir. Bu sistemde kâr amacı, toplumsal fayda ve ahlaki erdemlerin gerisinde kalmış; üretimden tüketime, finansmandan denetime kadar her aşama, bu bütüncül felsefe etrafında şekillenmiştir.

Ahilikteki dayanışmanın temelini, titizlikle işleyen mesleki eğitim ve hiyerarşi sistemi oluşturmaktaydı. Teşkilata on yaşından küçük bir çocuk, bir ustanın yanına ailesi tarafından verilerek “yamak” olarak başlar, üç yıl ücretsiz hizmet ve eğitimden sonra bir törenle “çırak” statüsüne yükselirdi. Bu süreçte çırak, sadece mesleğin teknik inceliklerini değil, aynı zamanda Ahi zaviyelerinde aldığı derslerle okuma-yazma, din, ahlak ve görgü kurallarını da öğrenirdi. Ustasının ve kalfaların denetiminde pişen çırak, yeterli olgunluğa eriştiğinde yine görkemli bir törenle “kalfalığa” yükseltildi. Kalfalık aşaması, mesleki ustalığın yanı sıra kılıç kullanma, ata binme, ok atma gibi askeri eğitimlerin de verildiği bir olgunlaşma dönemiydi. Kalfalık sürecini başarıyla tamamlayan ve ustalar meclisine sunduğu bir eserle (başyapıt) rüştünü ispatlayan kalfa, “şed kuşanma” adı verilen son ve en büyük törenle “ustalığa” terfi eder ve kendi iş yerini açma hakkı kazanırdı (Güllülü, 1992, 153; Kayadibi, 2011, 180-181; Ekinci, 2016, 86). Böylece usta, çırağının mesleki gelişimi yanında tüm ahlaki ve insani eğitiminden de sorumlu tutularak, bilginin ve ahlakın nesiller arası sağlıklı aktarımı gerçekleştirilir ve mesleki dayanışma garanti altına alınırdı.

Ahilik eğitiminin merkezinde, sevgi, saygı ve mutlak itaate dayalı usta-çırak ilişkisi yer alırdı. Usta, çırağı için sadece bir işveren değil, aynı zamanda onun ahlaki ve sosyal gelişiminden sorumlu bir baba figürüdür. Yamak olarak küçük yaşta bir ustanın yanına giren çocuk, çırak ve kalfa aşamalarından geçerek hem mesleğin inceliklerini öğrenir hem de Ahi ahlakını ve adabını içselleştirirdi. Bu eğitim sadece işyeriyle sınırlı değildi; Ahi zaviyelerinde akşamları düzenlenen derslerde gençlere okuma-yazma, dini bilgiler, güzel sanatlar ve hatta askeri talimler (kılıç kullanma, ata binme) verilirdi (Ekinci, 2016, 30). Bu bütüncül eğitim anlayışı, sadece yetenekli bir zanaatkâr değil, aynı zamanda dürüst, ahlaklı, sorumluluk sahibi ve topluma karşı görevlerinin bilincinde bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlıyordu.

Bu özgün eğitim modelinin sosyal hayattaki en önemli yansıması, sosyal adaleti ve toplumsal hareketliliği sağlamasıdır. Ahilik sistemi, bir gencin ailevi geçmişine veya servetine bakmaksızın, yeteneği ve ahlaki doğrultusunda usta mertebesine yükselerek kendi işinin sahibi olabileceği bir kariyer yolu sunuyordu (Karagül, 2012, 13). Bu durum, sınıflar arası geçişkenliği mümkün kılan bir sosyal hareketlilik kanalı oluşturunuyordu. Daha da önemlisi, bu sistem genç işsizliğini neredeyse tamamen ortadan kaldırarak, toplumsal huzuru tehdit edebilecek başıboş ve âtıl bir genç nüfusun

ortaya çıkmasını engellemiştir (Atılğan, 2022, 67). Eğitim sürecinde kazanılan ortak ahlaki değerler, ritüeller ve dayanışma kültürü, esnaf sınıfı arasında güçlü bir ortak kimlik ve sosyal uyumu sağlamıştır. Bu sistemin yetiştirdiği nitelikli ve ahlaklı bireyler, toplumun genelinde güven ve istikrarın temelini oluşturmuştur.

Ayrıca, Ahilik eğitiminin aşıladığı disiplin, özdenetim ve kolektif sorumluluk bilinci, Ahi topluluklarını büyük ölçüde kendi kendini yöneten ve denetleyen (otokontrol) birimler haline getirmiştir (Akgül, 2017, 15). Üyeler arasındaki anlaşmazlıklar yine teşkilatın kendi mahkemelerinde çözülür, kurallara uymayanlar yine teşkilat tarafından cezalandırılırdı. Bu durum, devletin adli ve idari yükünü hafifleten önemli bir toplumsal kontrol mekanizması oluşturmıştır.

Ahilik geleneğinin temelini, sadece bir meslek öğretimi değil, aynı zamanda bireyi ahlaki, sosyal ve manevi olarak olgunlaştırmayı hedefleyen bütüncül bir eğitim sistemi oluşturmaktadır. Bu eğitim modeli, “mükemmel insandan mükemmel toplum oluşturma” felsefesi üzerine kurulmuş olup, yetiştirdiği insan tipi aracılığıyla hem sosyal dokuyu hem de siyasal yapıyı derinden şekillendirmiştir. (Atılğan, 2022, 66-69).

Ekonomik dayanışmanın kurumsallaşmış en önemli örneği ise “Orta Sandığı”, “Esnaf Sandığı” veya “Teavün Sandığı” olarak bilinen yardımlaşma sandıklarıdır (Gülerman ve Taştekil, 1993, 7). Bu sandıkların gelirleri; üyelerden düzenli olarak toplanan aidatlar, terfi törenlerinde ödenen harçlar, esnafın yaptığı bağışlar, vakıf gelirleri ve kurallara uymayanlara verilen para cezalarından oluşurdu (Uçma, 2011, 126). Hastalık, kaza, sakatlık gibi durumlarda üyelerin tedavi masrafları karşılanır; yaşlılık veya iş göremezlik nedeniyle çalışamayanlara (düşkünler) düzenli maaş bağlanırdı (Dilik, 1988, 62). Kendi kendine yeten, adil ve insancıl bir sosyal dayanışma ve güvenlik modeli oluşturularak üyelerin dayanışma içerisinde ekonomik problemleri çözüme kavuşturulurdu.

Ahlaki dayanışma ise teşkilatın manevi harcını oluşturuordu. Fütüvvetnamelerde detaylı bir şekilde belirtilen ve tüm üyelerin uymakla yükümlü olduğu kendinden önce diğerini düşünme, kendisi için istediğini diğeri için de isteme, herkese insaflı davranma, kusurları örtme, kendi ayıbına odaklanma, doğruluk, emniyet, cömertlik, tevazu, yiğitlik, yardımseverlik, gayretlilik vb. gibi ahlaki ilkeler (Gölpınarlı, 1949, 9-19; İbn Battûta, 2000, 449), sadece bireysel bir erdemlilik değil, aynı zamanda kolektif bir sorumluluk bilinci oluşturuordu. “Elini, kapını, sofranı açık tut; gözünü, dilini, belini bağlı tut” şeklindeki temel düstur (Karagül, 2012, 5), cömertlik, konukseverlik, dürüstlük, iffet ve sır saklama gibi erdemleri her Ahi’nin karakterinin ayrılmaz bir parçası haline getiriyordu. Bu ahlaki yapı, doğrudan ticari hayata da yansıyor. Müşteriyi aldatmak, malı överek yalan söylemek, hileli ölçüp tartmak ve karaborsacılık yapmak en büyük suçlardan sayılıyordu (Erken, 2008, 126). Diğer taraftan siftah yapan bir esnafın, dükkanına gelen müşteriyi henüz siftah yapmamış komşusuna yönlendirmesi, rekabetin yıkıcı değil, dayanışmacı bir ruhla nasıl yaşandığını ortaya koymaktaydı (Akgül, 2017, 16).

İslami ilkelerle yoğrulmuş bir iktisat sistemi, ontolojik temeli gereği iktisadi rasyonaliteyi ahlaki normlardan bağımsız düşünmemekte; aksine, etik değerleri sistemin merkezine yerleştiren bir ekonomik model inşasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle “zarar vermeme” ilkesi üzerine bina edilen bu yaklaşım, diğerinin mağduriyeti üzerinden elde edilecek hiçbir faydayı veya kâr maksimizasyonunu meşruiyet dairesinde görmemektedir. Başkasının yıkımı veya zararı pahasına elde edilen bir kazancın “bereket” ve “helal” kavramlarıyla bağdaşmadığı bu sistemde,

bireysel çıkarperestlik meşru bir gaye olarak kabul edilememektedir. Bu yönüyle İslami iktisat, salt kâr odaklı mekanik bir döngü değil; vicdani bir hassasiyetle yoğrulmuş, diğerkâmlık, dayanışma, toplumsal refahı önceleme ilkelerine dayanan ve adil bölüşüm esaslarına göre paylaşmayı erdem kabul eden kuşatıcı bir anlayışın tezahürüdür (Erdem, 2021, 36). Bu felsefeye göre, “çalışmak bir ibadettir” ve her ahi, bir meslek sahibi olmakla mükelleftir (Gök, 2021, 94). Teşkilatın varlık sebebi, üretimin niceliğinden ziyade, o üretimi gerçekleştiren insanın niteliğidir. Bu misyon, özünde şu ilkelere sahip bir insan tipi ortaya koymayı hedefler: Üstünlüğü maddi varlığa değil, dürüstlüğe, çalışkanlığa ve mesleki yetkinliğe dayandırarak; en etkili denetim mekanizmasının kişinin kendi vicdanı olduğuna inanarak; helal kazancı ve ticari dürüstlüğü (ölçü-tartı ehli) temel alan hem üretken bir birey hem de yardımsever bir toplum üyesi olmayı başaran bir insan yetiştirmektir (Akça, 2003, 215). Bu yaklaşım, modern kapitalist sistemlerin kar maksimizasyonu odaklı mantığının aksine, ahlaki ve sosyal sorumlulukları yapısal olarak iktisadi faaliyetin önüne koyan bir model sunar. Ekonomik fonksiyon, ahlaki bir toplum inşa etme ve sürdürme amacına tabi kılınmıştır. Böylece birey, kar elde etmeyi tek amaç olarak görmekten korunarak “biz” anlayışlı kalkınmanın temeli olan dayanışmaya yönlendirilmiştir.

Ahiliğin kurumsallaştırdığı bu güçlü dayanışma kültürü, “Ahi Zaviyeleri” aracılığıyla toplumun geneline yayılmıştır. Bu zaviyeler, sadece esnafın toplanma mekânları değil, aynı zamanda birer eğitim kurumu, kültür merkezi, konukevi ve sosyal yardım kuruluşu olarak çok yönlü işlevler görmüştür. Yoldan geçen yolcular, yoksullar, öğrenciler ve kimsesizler bu zaviyelerde ücretsiz olarak konaklar ve karınlarını doyururlardı (Mahiroğulları, 2008, 148). Akşamları düzenlenen toplantılarda, dönemin alimleri tarafından Kuran, hadis, fıkıh gibi dini ilimlerin yanı sıra edebiyat, müzik, hat sanatı gibi dersler verilir, toplumun her kesiminden insanın katılımıyla sohbet meclisleri kurulurdu (Tekin, 2006, 229). Bu sayede zaviyeler, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan, bilginin, kültürün ve ahlaki değerlerin yayıldığı dinamik organizasyonlar olarak faaliyet sergiliyorlardı.

Ahilik teşkilatının en özgün ve ileri görüşlü yansımalarından biri de kadınların sosyal ve ekonomik hayata aktif katılımını sağlayan “Bâciyân-ı Rûm” (Anadolu Kadınları/Bacıları) teşkilatıdır. Ahi Evran’ın eşi Fatma Bacı tarafından kurulduğu kabul edilen bu örgütlenme (Akgül, 2017, 16), kadınlara çeşitli sanat dallarında hem mesleki hem de ahlaki eğitimler vermiştir (Tunçer, 2022, 363). Bâciyân-ı Rûm, aynı zamanda yetim ve kimsesiz genç kızları himaye ederek onların eğitimini, yetiştirilmesini ve evlenmelerini üstlenen bir sosyal yardım kuruluşu olarak da faaliyet göstermiştir (Çağatay, 1974, 169). Bu yapı, Ahiliğin dayanışma ruhunun cinsiyet ayrımı gözetmeksizin toplumun tüm kesimlerini nasıl kucakladığının en parlak kanıtıdır.

Değerlendirme ve Sonuç

Türk yönetim kültürünün ve toplumsal yapısının şekillenmesinde eşsiz bir yere sahip olan Ahilik Teşkilatı, kökenini Fütüvvet ahlakının evrensel erdemlerinden alıp, 13. yüzyıl Anadolu’sunun kendine özgü siyasi, sosyal ve ekonomik şartlarında, onu Türk töresinin değerleriyle sentezleyerek Anadolu’ya özgü, milli bir karaktere büründürmüştür. Moğol istilasının neden olduğu kaos ortamında, Ahi Evran gibi vizyoner bir liderin önderliğinde bir sosyal ve ekonomik hayatta kalma mekanizması olarak doğan bu kurum, kısa sürede tüm Anadolu’ya yayılarak derin kökler salmıştır. Bu sonuç, Ahiliğin başarısının ardındaki en önemli sırrın, evrensel ahlaki ilkeleri

yerel kültür ve ihtiyaçlarla başarılı bir şekilde harmanlayabilme yeteneği olduğunu göstermektedir.

Sosyal dayanışma alanında ulaşılan en temel sonuç, Ahiliğin bir “insan yetiştirme” sistemi olarak tasarlanmış olmasıdır. Teşkilatın yamaklıktan ustalığa uzanan ve sembolik törenlerle desteklenen hiyerarşik eğitim süreci, bireye yalnızca bir meslek öğretmekle kalmamış, onu aynı zamanda ahlaki ve manevi bir olgunluğa erdirmeyi hedeflemiştir. Bu süreçte Ahi zaviyeleri, bir okul, bir dergâh ve bir misafirhane işlevi görerek, bireyin hem dünyevi hem de uhrevi gelişimini birlikte ele almıştır. “İş, Aşa, Eş” formülüyle özetlenebilecek bir yaklaşımla teşkilat, üyesine önce bir sanat ve kazanç kapısı (iş), sonra sosyal güvence ve karın tokluğu (aş) ve nihayetinde toplum içinde saygın bir yer ve aile kurma imkânı (eş) sunmuştur. Bu bütüncül yaklaşım, bireyi topluma sıkı sıkıya bağlamıştır. Ahiliğin sosyal dayanışmadaki etkinliği, özellikle “Orta Sandığı” veya “Teavün Sandığı” olarak bilinen sosyal yardım fonu uygulamasında zirveye ulaşmıştır. Üyelerden toplanan aidatlarla oluşturulan bu fon, iş kurmak isteyen sermaye, iflas edene destek, hastalanana veya yaşlanana ise bir güvence sunarak, modern sosyal güvenlik sistemlerinin ilk ve en başarılı örneklerinden birini teşkil etmiştir. Ahilik Teşkilatı, üyeleri arasında tesis ettiği güçlü mesleki dayanışma sayesinde, sadece ekonomik bir istikrar sağlamakla kalmamış, aynı zamanda bu dayanışmayı sosyal ve siyasal alana taşıyarak toplumun genel yapısını derinden etkilemiştir. Esnafın kendi içinde kurduğu bu düzen hem bireylerin hem de devletin hayatında önemli yansımalar bulmuştur. Mesleki dayanışmanın temelinde, tüm üyelerin ortak çıkarlarını ve mesleğin itibarını koruma bilinci yatmaktadır. Bu bilinç, kalite kontrolü, adil rekabet ve fiyat istikrarı gibi mekanizmalarla somutlaşmıştır. Bu sayede, Ahiler arasında kan bağına aşan derin bir kardeşlik (uhuvvet) hukuku tesis edilmiş, “Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için” anlayışı hayata geçirilmiştir. Bu güçlü birliktelik ruhu, Ahilerin sadece kendi aralarında değil, yaşadıkları şehrin tamamında toplumsal barışın ve bütünleşmenin de teminatı olmasını sağlamıştır.

Ahiliğin, apolitik bir yapı olmak bir yana, özellikle merkezi otoritenin zayıfladığı veya ortadan kalktığı dönemlerde doğrudan doğruya siyasi bir aktör olarak sahneye çıkması siyasal dayanışmanın Ahilik için önemini ortaya koymaktadır. Moğol istilası sonrası Anadolu Selçuklu Devleti’nin parçalanma sürecinde, birçok Anadolu şehrinde (Ankara, Kırşehir, Sivas gibi) asayiş ve yönetimi Ahiler devralmışlardır. Liderleri olan Ahi Babaların yönetiminde, halkı dışarıdan gelen tehditlere ve içerideki zorbalara karşı korumuşlardır. Bu, Ahiliğin sadece bir esnaf örgütü değil, aynı zamanda bir şehir savunma ve kamu düzeni teşkilatı olduğunu kanıtlamaktadır. Ahilerin silahlı birliklere sahip olması ve gerektiğinde bir askeri güç gibi hareket etmesi, onların bu siyasi rolünü tamamlayan askeri boyutunu da ortaya koymaktadır. Bu siyasi etkinlik, sadece yerel düzeyde kalmamıştır. Araştırma, Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda Ahilerin oynadığı kurucu role özellikle dikkat çekmektedir. Osman Gazi’nin, dönemin en nüfuzlu Ahi lideri Şeyh Edebalı’nın kızıyla evlenmesi, sadece stratejik bir evlilik değil, aynı zamanda genç beyliğin, Anadolu’nun en örgütlü ve saygın sivil gücü olan Ahilerin desteğini arkasına alması anlamına geliyordu. Bu destek, Osmanlı’ya hem askeri güç (Gazi-Ahiyan), hem meşruiyet hem de fethedilen topraklarda hızla teşkilatlanma ve şehir hayatını canlandırma yeteneği kazandırmıştır. Dolayısıyla Ahilik, beylikten devlete geçiş sürecinde kritik bir katalizör görevi üstlenmiş, devletin sosyal ve ekonomik temellerinin atılmasına doğrudan katkı sağlamıştır.

Tarihsel süreçte Ahilik, dinamik bir dönüşüm geçirmiştir. Selçuklu Devleti’nin zayıfladığı dönemde şehirlerde yönetimi üstlenerek önemli bir siyasi ve askeri aktör haline gelmiş, Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda ise hanedanla kurduğu ittifak

sayesinde kurucu bir unsur olarak yer almıştır. Devletin merkeziyetçi bir imparatorluğa dönüşmesiyle birlikte siyasi ve askeri fonksiyonlarını yitirerek, devlet denetimindeki loncalar şeklinde bir meslek örgütüne evrilsen de temelini oluşturan dayanışma ruhunu ve ahlaki ilkelerini korumayı başarmıştır.

Teşkilatın özünü oluşturan dayanışma kültürü; yamaklıktan ustalığa uzanan ve sevgi-saygıya dayalı bir hiyerarşi içinde nesilden nesle aktarılan mesleki ve ahlaki eğitim, Orta Sandıkları aracılığıyla işleyen etkin ve kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemi ve tüm üyeleri bağlayan güçlü ahlaki ilkeler üzerine inşa edilmiştir. Bu dayanışma ruhu, Ahi zaviyeleri, kadınların örgütlendiği Bâcıyân-ı Rûm ve köylerdeki yaren odaları aracılığıyla toplumun tüm katmanlarına yayılmış; misafirperverlik, yardımlaşma, kaliteli ve dürüst üretim gibi değerleri toplumsal bir norm haline getirmiştir. Siyasal alanda ise bu örgütlü dayanışma, Ahilere önce yerel bir iktidar gücü, ardından devlet kurucu bir rol ve son olarak da merkezi devlete karşı esnafın haklarını savunan bir baskı grubu kimliği kazandırmıştır. Ahilik, sadece bir esnaf birliği değil; ahlak, sanat, sosyal güvenlik, eğitim, yerel yönetim ve toplumsal dayanışmayı tek bir potada eriten, Türk-İslam yönetim kültürüne özgü, bütüncül ve sürdürülebilir bir medeniyet projesi olarak tarihteki seçkin yerini almıştır.

Ahilik, ekonomik alanda kaliteyi, standartlaşmayı ve tüketici haklarını gözetken, sermayeyi tabana yayan ve sosyal güvenliği kurumsallaştıran adil bir düzen kurmuştur. Siyasal arenada ve özellikle devletin zayıfladığı anlarda bir istikrar unsuru olarak ortaya çıkmış, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ise kurucu bir irade olarak rol oynamıştır. Askeri alanda hem şehirlerin muhafızı hem de ordunun lojistik destekçisi olmuş; sosyal alanda ise farklı zümreleri bir araya getiren, misafirperverliği ve yardımlaşmayı kurumsallaştıran birleştirici bir güç olarak hizmet etmiştir. Kültürel ve eğitsel fonksiyonlarıyla ise, ideal “Ahi insanı” nı yetiştirerek ahlaklı bir toplumun temelini atmış, Türk dili ve geleneklerinin yaşatılmasında bir mektep vazifesi görmüştür.

Ahilik'teki güçlü mesleki dayanışma, sosyal hayatta doğrudan bir “güven toplumu” meydana getirmiştir. Ahi ahlaki ve denetimi sayesinde müşteri, aldatılma endişesi taşımadan, kaliteli ve fiyatı standart bir ürüne ulaşacağını bildirdi. Bu güvence, esnaf sınıfına toplum nezdinde büyük bir itibar kazandırmıştır. Bu nedenle Ahi unvanı, özellikle usta seviyesinde, bir mesleki yeterlilikten öte, dürüstlüğü ve güvenilirliğin tescili olan bir sosyal kimlikti. Sosyal dayanışmanın merkezi olan Ahi zaviyeleri, farklı esnaf grupları için birer uyumlaştırıcı, sorun çözme ve ortak kültür üretme platformu olarak hizmet vermiştir. Bu dayanışma, kadınları dışlamamış, aksine Bacıyan-ı Rûm yapılanmasıyla onların da kendi zanaatlarında örgütlenerek ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarını sağlamıştır.

Ahilik Teşkilatı'nın temelinde, Fütüvvetnamelerde metinleştirilmiş ahlaki ilkeler ile bu ilkelerin zorunlu kıldığı kurumsal bir dayanışma mekanizması bulunmaktadır. Bu yapı, ekonomik iş birliği vizyonunu aşarak hem üyelerinin hem de toplumun manevi ve sosyal gelişimini hedefleyen kapsayıcı bir felsefe ortaya koymuştur. Bu felsefede dayanışma, soyut bir değer olmaktan çok, benimsenen ilkelerin pratik hayata aktarılmasını sağlayan somut bir fonksiyondur. Dolayısıyla, ahlaki ilkeler ve bu kurumsal dayanışma arasındaki organik bağ, Ahiliği bir esnaf birliğinin ötesine taşıyarak onu sosyal ve siyasal dayanışmayı sağlayan yönetsel alanda etkin bir mekanizma haline getirmiştir. Dolayısıyla, Ahilik ilkeleri ile dayanışma fonksiyonu arasında teoriden pratiğe uzanan, birbirinden ayrılmaz, organik bir bağ bulunmaktadır.

Ahilik Teşkilatı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, literatürün büyük ölçüde teşkilatın iktisadi işleyişi, mesleki eğitim yöntemleri, fütüvvet kökenleri vb. üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak Ahiliğin, bir sivil toplum inisiyatifi olarak “Türk Yönetim Kültürü” içerisindeki stratejik konumu ve “dayanışma” olgusunu bir yönetim enstrümanına dönüştürme süreci, bütüncül bir perspektifle yeterince ele alınmamış alanlardan biridir. Çünkü Ahilik geleneği derinlemesine incelendiğinde günümüz piyasa koşullarının belirlenmesinden kaliteli üretime, insan kaynaklarının temin edilmesi ve yetiştirilmesinden mesleki ve toplumsal değerler eğitimlerine, liderlikten yönetime, sistemlerin kurulmasından denetim mekanizmasının işlerliğine, sivil toplum anlayışından dayanışmaya ilişkin birçok alana rehberlik edebilecek yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türk yönetim kültürünün ve toplumsal dayanışma geleneğinin tarihsel kökenlerini anlama çabasında kilit bir rol oynayan Ahilik Teşkilatı üzerine yürütülen bu araştırma, kurumun çok boyutlu ve dinamik yapısını gözler önüne sererek, onun basit bir esnaf teşkilatı tanımının çok ötesinde anlamlar taşıdığını ortaya koymaktadır. Araştırma boyunca elde edilen bulgular, Ahiliğin, XIII. yüzyıl Anadolu’sunun derin siyasi ve sosyal krizlerine karşı toplumun kendi içinden ürettiği, ahlaki temelleri sağlam, fonksiyonel ve sürdürülebilir bir çözüm modeli olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Bununla birlikte çalışma, dayanışma kavramını sadece soyut bir ahlaki erdem olarak değil; toplumsal düzeni sağlayan, kriz dönemlerinde devlet otoritesini korumaya çalışan ve sürdürülebilirliği sağlayan somut bir yönetim mekanizması olarak inceleyerek araştırmanın yönetim tarihi literatürüne katkı sunduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda çalışma, XIII. yüzyıl Anadolu’sunun kaos ortamında, merkezi otoritenin zayıfladığı durumlarda sivil yapıların nasıl birer “denge unsuru” ve “güvenlik sağlayıcı” aktöre dönüştüğünü analiz etmektedir. Bu yönüyle araştırma, Ahilik Teşkilatı’nın kamu düzenini sağlamadaki rolünü ve “siyasal dayanışma” kavramının devlet kuruculuğuna giden yoldaki etkisini ortaya koyarak ilgili literatüre katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan Fütüvvetnamelerde yer alan ahlak ilkelerinin Ahilik sistemi içerisinde nasıl somut bir sosyal güvenlik ve mesleki denetim mekanizmasına dönüştüğü irdelenmiştir. Dolayısıyla çalışma, ahlaki değerlerin kurumsal bir kimlik kazanarak toplumsal dayanışmayı nasıl sistematik hale getirdiğini göstererek, örgütsel davranış ve iş etiği literatürüne tarihsel bir bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca çalışma sadece tarihsel bir durum tespiti yapmakla kalmayıp, Ahilikteki dayanışma ruhunun modern yönetim anlayışına ve günümüz toplumsal sorunlarının çözümüne (sosyal ve beşerî sermaye, güven, iş ahlakı vb. gibi) yönelik potansiyel yansımalarını da tartışmaya açmaktadır. Bu sayede, geleneksel değerlerin modern sivil toplum ve yönetim pratiklerine entegrasyonu konusunda araştırmacılara ve uygulayıcılara yeni bir perspektif sunulması amaçlanmaktadır.

Ahilik tecrübesi, Türk yönetim kültüründe devlet ile toplum arasında dinamik bir ilişki olduğunu ve sivil toplumun tarihsel köklerinin ne denli güçlü olduğunu göstermektedir. Ahilik, devletin var olduğu zamanlarda onunla uyum içinde çalışan, sosyal ve ekonomik düzeni tamamlayan bir unsurken; devletin zayıfladığı veya yok olduğu anlarda ise onun görevlerini üstlenerek toplumsal çöküşü engelleyen bir denge ve sigorta mekanizması olmuştur. Zamanla, özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nda merkeziyetçi yapının güçlenmesiyle birlikte Ahilik, siyasi ve askeri fonksiyonlarını yitirerek daha sınırlı bir esnaf örgütlenmesi olan lonca sistemine evrilmiş ve o dinamik ruhunu kaybetmiştir. Ancak geride bıraktığı miras; yani dürüstlüğü, çalışkanlığı, kaliteyi, tüketici hakkını, sosyal adaleti ve dayanışmayı merkeze alan ahlak anlayışı, bugün dahi geçerliliğini ve önemini korumaktadır. Ahilik, sadece geçmişe ait nostaljik bir anı değil, aynı zamanda günümüzün bireycilik, anomi ve sosyal güvensizlik gibi

sorunlarına karşı, kökleri bu topraklarda olan, yerli ve milli bir dayanışma modelinin ilham kaynağı olma potansiyelini taşımaktadır. Bu kurumun sosyal ve siyasal yönleriyle doğru bir şekilde anlaşılması, hem Türk yönetim tarihini daha derinlikli okumamızı sağlayacak hem de geleceğin toplumunu inşa ederken ihtiyaç duyacağımız dayanışma ruhunu yeniden keşfetmemize yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Akça, Gürsoy. "Ahilik Geleneği ve Günümüz Fethiye Esnafı". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 14 (2003), 209-219.
- Akçacı, Taner - Özdemirci, İlbey N. C. "Ahilikten Meslek Kuruluşlarına Yapısal Bir Dönüşüm". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi* 10 (2014), 29-53.
- Akdağ, Mustafa. *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi C.1 1243-1453*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1979.
- Akgül, Deniz. "Ahilik Kültüründeki Etik İlkelerin Günümüz İşletmelerine Yansımaları: Kırşehir İli Örneği". *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1/1 (2017), 8-26.
- Aksoy, Aysel. "13 ve 14. yy.'da Anadolu'da Ahi Teşkilatı, Etkisi ve Siyaseti". *Medeniyet ve Toplum Dergisi* 2/1 (2018), 19-35.
- Andaç, Faruk. (1993). "Osmanlı Döneminde Ahilik Teşkilatı". *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 11 (1993), 1-14.
- Arı, Mehmet. (2008). "Ahiliğin Siyasal Boyutları ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması". *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16/1 (2008), 38-55.
- Aslantürk, Arzu Yılmaz. "Osmanlı Şehirlerinde Kapitalizm Kalkanı: Ahilik Zihniyeti ve Loncalar". *Ahi Evran International Conference on Scientific Research*. ed. A. Kazankaya. 36-43. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi, 2021.
- Atılğan, Deniz. "Ahilik Teşkilatı ve Sosyal Hizmet Uygulamasının Eğitici Rolü Bakımından İncelenmesi". *Sosyal Sağlık Dergisi* 2/1 (2022), 59-73.
- Barkan, Ömer Lütfi. "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri", *Vakıflar Dergisi* 11 (1942), 279-304.
- Bayram, Sadi. "Ahilik ve Bir Ahi Şeceresi". *Belleten* 58/222 (1994), 295-310.
- Bayram, Selahattin. "Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/1 (2012), 81-115.
- Cahen, Claude. *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*. çev. Yıldız Moran. İstanbul: E Yayınları Tarih Dizisi, 1979.
- Ceylan, Kazım. *Ahilik Türk-İslâm Medeniyetinde Dünyevi ve Uhrevî Sistem*. Kırşehir: Türkiye Cumhuriyeti Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2012.
- Çağatay, Neşet. *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1974.
- Çağatay, Neşet. "Anadolu'da Ahilik ve Bunun Kurucusu Ahi Evren". *Belleten* 46/182 (1982), 423-436.
- Çakmak, Muharrem. "Ahiliğin Tasavvufi Temelleri ve Ahilik-Fütüvvet İlişkisi". *Hikmet Yurdu* 7(13) (2014), 143-158.
- Demir, Galip. "Ahilik Sisteminde Emek ve Sermaye Barışıktır". *Beyaz Eşya Dergisi* 2 (1993), 90-91.
- Demir, Galip. *Türk Kültürü Ahilik*. İstanbul: Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, 1998.
- Demir, Galip. *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*. İstanbul: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yayınları, 2000.

- Demirci, Mehmet. “Ahilikte Fütüvvet Ahlakı”. *1. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyum Bildirileri*. 44-47. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Dilik, Sait. “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 43/01 (1988), 41-80.
- Düşükcan, Muhammed - Başdaş, Oğuzhan. “Ahilik İlke ve Uygulamalarının Günümüz Kobi’lerine Yansıması: Elazığ İli Örneği”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18/70 (2019), 866-881.
- Eflaki, Ahmed. *Menakibü’l Arifin*. çev. Tahsin Yazıcı). İstanbul: MEGSB Yayınları, 1986.
- Ekinci, Yusuf. *Ahilik ve Meslek Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Ekinci, Yusuf. *Ahilik*. İstanbul: Mihrabad Yayınları, 2016.
- Erdem, Ekrem. *Ahilik: Ahlakla Kalitenin Buluştuğu Bir Esnaf Teşkilatlanma Modeli*. Ankara: Detay Yayıncılık, 2008.
- Erdem, Ekrem. “Ahilik Teşkilatı ve Anadolu Türk Şehirlerinin İktisadi Yapısı: Kayseri Üzerine bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 54 (2019), 208-230.
- Erdem, Ekrem. “Fütüvvetnamelerin İslam İktisat Düşüncesi İçindeki Yeri”. *İş Ahlakı Dergisi* 14/1 (2021), 27-62.
- Erken, Veysi. *Bir Sivil Örgütlenme Modeli: Ahilik*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2008.
- Gök, Mehmet. “Ahilik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Etkileri”. *International Journal of Social and Economic Sciences* 11(2) (2021), 91–120.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. “İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 11/1-4 (1949-1950), 6-354.
- Gülerman, Adnan. - Taştekil, Sevdâ. *Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Güllülü, Sabahattin. *Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri*. İstanbul: Ötügen Yayınları, 1992.
- Gündüz, Ali Yılmaz vd. “Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 14/2 (2012), 37-54.
- İbn Battûta. *İbn Battûta Seyahatnâmesi I*. çev. A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000.
- İnalcık, Halil. *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları 1302-1481*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırma Merkezi, 2010.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. çev. Ruşen Sezer. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- Karagül, Mehmet. “Ahilik ve Sosyal Sermaye Bağlamında İş Ahlakı ve Üretim İlişkisi”. *Akademik Bakış Dergisi* 32 (2012), 1-16.
- Karasoy, Yakup. “Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 14 (2003), 1-23.
- Kaşgari, Mahmud El. *Divanü Lugati’l-Türk*. çev. Serap Tuba Yurteser-Seçkin Erdi. İstanbul: Kabalcı Yay, 2007.
- Kaya, Umut. “Değerler Eğitiminde Bir Meslek Teşkilâtı: Ahilik”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/26 (2013), 41-69.
- Kayadibi, Fahri. “Anadolu Selçuklular Döneminde Ahi Teşkilatında Eğitim”. *İstanbul Journal of Sociological Studies* 26 (2011), 177-188.
- Köprülü, Fuad. *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Mahiroğulları, Adnan. “Selçuklu/Osmanlı Döneminde Kurumsal Bir Yapı: Ahilik/Gedik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik İşlevleri”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 54 (2008), 139-154.

- Marşap, Göksel. “Evrensel Etik Değerler Işığında Anadolu’da Ahilik Anlayışı ve Stratejik Liderlik Yaklaşımı”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 12/3 (2023), 1948-1964.
- Özerkmen, Necmettin. “Ahiliğin Tarihsele-Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları-Sosyolojik Yaklaşım”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 44/2 (2004), 57-78.
- Şahin, H. *Adalet, Dürüstlük ve Bereketin Temsilcisi Ahiler*. İstanbul: Erdem Yayınları, 2021.
- Taeschner, Franz. “İslam’da Fütüvvet Teşkilatının Doğuşu Meselesi ve Tarihi Ana Çizgileri”. çev. Semahat Yüksel. *Belleten* 36/142 (1972), 203-236.
- Tatlılıoğlu, Kasım. “Ahilik Teşkilatında Anadolu Türk Kadınının Girişimciliğine Sosyal – Psikolojik Bir Yaklaşım”. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/4 (2012), 69-92.
- Tekin, Mustafa. “Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahilik ve Toplumsal Dinamikleri”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (2006), 219-235.
- Tuncer, Azize Serap. “Kamu Yönetimi Geleneği Açısından Osmanlı’da Ahilik Kurumu (Devlet Ana Eseri’nin Ahilik Değınileri Üzerinden Bir Değerlendirme)”. *Politik Ekonomik Kuram* 6/2 (2022), 351-370.
- Uçma, İ. *Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2011.
- Ustakara, Fuat. “Türklerde Sosyal Sorumluluğun Temelleri: Halkla İlişkiler Açısından Ahilik Teşkilatı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Selçuk İletişim* 12/2 (2019), 1197-1209.
- Ünsür, Ahmet. “Ahilik Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 18/39 (2020), 297-337.
- Werner, Ernst. *Büyük Bir Devletin Doğuşu*. çev. Orhan Esen-Yılmaz Öner. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986.
- Yıldırım, Serpil. “Türk Toplumsal ve Siyasal Hayatına Etkileri Bakımından Fütüvvet ve Ahilik Teşkilatı”. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)* 17/32 (2025), 271-293.

Extended Abstract

One of the most fundamental dynamics behind the continuity of social existence and the state apparatus is the culture of solidarity woven by the spiritual and material bonds between the individuals, groups and classes that constitute that society. This culture serves as a lifesaver, especially during historical turning points when civilizations are tested by great crises, political upheavals and social disintegration. In times when state authority is weakened, social norms are eroded, and uncertainty about the future prevails, institutions that arise from the internal dynamics of society, rise on a moral foundation, and bind individuals together not only ensure the survival of that society, but also form the basis for a new and more solid order to be established in the future. Turkish administrative history has a rich accumulation of such institutional experiences. The Akhism Organization, which emerged in Anatolia in the 13th century, is a product of this legacy. Far beyond a simple professional guild organization, the Akhism emerged as a unique model of civil society and solidarity, developed to meet the challenging conditions of its time, possessing economic, social, moral, military, and political dimensions.

The intellectual and spiritual roots of the Akhism Organization are based on the concept of Futuwwa, which emerged in the early periods of Islamic civilization and includes virtues such as generosity, bravery, self-sacrifice, brotherhood and humility. The word Futuwwa is derived from the word “fetâ”, which literally means “youth” and “bravery”, and has become a school of morality that aims to raise the ideal human being by gaining a Sufi depth.

The purpose of this study is to thoroughly analyze the Akhism Organization, particularly its social and political aspects, as a historical manifestation of the concept of solidarity at the heart of Turkish administrative culture.

Within this framework, the main question of this research is to reveal how the Akhism, beyond being a mere professional ethic and tradesman's association, functioned as a mechanism for social integration and political stability in Anatolia.

The most fundamental conclusion reached in the field of social solidarity is that Akhism was designed as a "human training" system. The organization's hierarchical training process, extending from apprentice to master and supported by symbolic ceremonies, not only taught the individual a profession but also aimed to bring her to moral and spiritual maturity. In this process, Akhi lodges functioned as a school, a dervish lodge and a guesthouse, addressing both the worldly and otherworldly development of the individual. With an approach that can be summarized as "Work, Asha, Spouse", the organization first offered its members a source of income and income (work), then social security and sustenance (food), and finally a respected place in society and the opportunity to establish a family (spouse). This holistic approach has closely tied the individual to society. The effectiveness of Akhism in social solidarity reached its peak, especially in the implementation of the social aid fund known as the "Middle Chest" or "Teavün Chest". This fund, created from membership dues, provided capital for those who wanted to start a business, support for those facing bankruptcy, and security for those who became ill or aged, becoming one of the first and most successful examples of modern social security systems. In this way, a deep brotherhood (fraternity) that transcended blood ties was established among the Akhi community, and the concept of "All for one, one for all" was put into practice. This strong spirit of unity enabled the Akhi community to become a guarantor of social peace and integration not only among themselves but also throughout the city in which they lived.

Far from being an apolitical structure, the fact that Akhism emerged as a direct political actor, especially in periods when the central authority weakened or disappeared, reveals the importance of political solidarity for Akhism. During the disintegration of the Anatolian Seljuk State after the Mogol invasion, the Akhi dynasty took over the public order and administration in many Anatolian cities. Under the leadership of their leaders, the Akhi Fathers, they protected the people against external threats and internal tyrants. This proves that Akhism was not only a tradesmen's organization, but also a city defense and public order organization. The fact that Akhi's had armed units and acted as a military force when necessary also reveals their military dimension that complements their political role. This political activity was not limited to the local level. Akhism played a critical role in the transition from a principality to a state and directly contributed to social and political solidarity.